

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

БІЛАН ВАЛЕНТИНА АНДРІЇВНА

УДК 378.14:37.036

**ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СТАВЛЕННЯ
МАЙБУТНІХ ДЕФЕКТОЛОГІВ
ДО КОРЕКЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАЦІ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Умань – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Херсонському національному технічному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – член-кореспондент НАПН України,
доктор педагогічних наук, професор
Бутенко Володимир Григорович,
Херсонський національний технічний університет,
завідувач кафедри педагогіки та психології.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Бойчук Юрій Дмитрович,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,
завідувач кафедри здоров'я людини
та корекційної освіти;

кандидат педагогічних наук, доцент
Корольова Ірина Іванівна,
Херсонський державний університет,
доцент кафедри педагогіки, психології
та освітнього менеджменту.

Захист відбудеться «27» березня 2014 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 74.053.01 в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини за адресою: 20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2).

Автореферат розіслано «25» лютого 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. М. Коляда

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На сучасному етапі цивілізаційного розвитку українського суспільства особливої гостроти й актуальності набувають питання естетичної освіти і виховання особистості, формування системи цінностей, які б збагачували її духовно-практичний зв'язок із навколишньою дійсністю, стимулювали діяльність за законами краси. Як зазначено у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, провідним напрямом розвитку освіти є побудова ефективної системи національного виховання, особистісного розвитку і соціалізації дітей та молоді, що зумовлює необхідність науково-педагогічного забезпечення цього процесу, оновлення змісту, форм і методів організації естетико-виховної роботи, формування у майбутніх учителів естетичного ставлення до педагогічної праці.

Естетика праці вчителя є важливою ознакою його духовної культури, показником розвитку естетичної свідомості, уміння вибудовувати гармонійні та гуманістичні взаємини з учнями, сповнені віри в їхні потенційні сили і творчі можливості. Роль естетичних цінностей є особливо відчутною в роботі дефектолога, покликаного своїм естетичним ставленням до корекційно-педагогічної праці збагачувати морально-духовний складник цього процесу, надавати йому емоційну забарвленість, сповнену піклуванням про зміст, характер та способи естетичної організації життєдіяльності учнів із фізичними і психічними вадами.

Формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці постає тим завданням, успішне виконання якого має соціальне, культурологічне та педагогічне значення. Адже звернення дефектолога до естетичних цінностей у своїй роботі засвідчує про соціальну спрямованість його педагогічних зусиль, прагнення вивести естетико-виховний процес на рівень сучасних суспільних вимог, готовність до активного використання апробованого в соціумі естетичного досвіду з метою соціалізації учнів із психофізичними вадами, формування у них громадянських позицій та розвитку творчих здібностей. Як зазначали відомі педагоги А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський, естетичне ставлення до педагогічної праці спонукає вчителя до пошуку й упровадження ефективних форм і методів естетико-виховної роботи з учнями, які вимагають індивідуального підходу, урахування особливостей розвитку їх фізичних, психічних та духовних якостей.

У вирішенні питань формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці важливе значення має вища педагогічна освіта. Проте, розв'язання вказаної проблеми на теоретичному і практичному рівнях супроводжується низкою суперечностей, а саме між: усвідомленням соціального та культурологічного значення естетичного ставлення до педагогічної праці та недостатнім обґрунтуванням теоретико-педагогічних засад формування естетичного ставлення дефектологів до корекційно-педагогічної праці; епізодичним зверненням сучасної освітньо-виховної практики до вказаних питань та необхідністю системного підходу до формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці; потребою у збагаченні естетико-педагогічного досвіду майбутніх дефектологів та відсутністю відповідної навчально-методичної літератури.

Усвідомлення актуальності порушеної проблеми та необхідності її успішного розв'язання на рівні педагогічної теорії та практики спонукає вчених до науково-

педагогічного пошуку. Певні аспекти щодо формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці знайшли висвітлення у працях учених у галузі філософії, естетики, культурології, психології, педагогіки та дефектології. За підсумками наукової розвідки вчених удалося визначити окремі теоретичні положення, що характеризують естетичне ставлення до праці та можливості його формування в умовах освітньо-виховної практики.

Так, у наукових працях із філософії й естетики були висвітлені питання, що стосуються об'єктивно-суб'єктивної природи естетичного ставлення людини до дійсності (А. Канарський, Л. Левчук, В. Личковах та ін.). У дослідженнях із культурології та соціології розглянуто роль естетичного ставлення в системі функціонування цінностей мистецтва та художньої культури (А. Комарова, Л. Кондрацька, Н. Крилова, О. Семашко та ін.), визначено можливості формування естетичного ставлення у процесі культуротворчої та клубної роботи (І. Корольова, Т. Кривошея, Ю. Максимчук, О. Хращевська та ін.), розглянуто вплив естетичного ставлення на процес формування духовних цінностей (Л. Аристова, С. Замашна, А. Лобова, Н. Могилевська та ін.). У дослідженнях із психології наголошено на особистісній детермінації естетичного ставлення (І. Бех, С. Максименко та ін.), особливостях вияву естетичного ставлення на окремих вікових етапах розвитку особистості (В. Алексеєва, Г. Балл, М. Боришевський та ін.), роль естетичних цінностей у розвитку учнів з фізичними та психічними вадами (Т. Дмитрієва, В. Засенко, В. Синьов та ін.).

Особливої уваги заслуговують наукові праці з педагогіки та дефектології, у яких розкрито концептуальні засади сучасної освітньо-виховної практики (В. Кремень, О. Сухомлинська, А. Троцько та ін.), пріоритетні напрями розвитку естетичної освіти і виховання молоді (В. Бутенко, О. Жорнова, Л. Печко, О. Шевнюк та ін.), роль і завдання естетичної підготовки майбутніх учителів (А. Кузьмінський, Д. Пащенко, Н. Побірченко та ін.), шляхи організації педагогічної праці за законами краси (І. Зязюн, С. Мельничук, О. Федій, А. Федь, Г. Шевченко та ін.), національні традиції залучення дітей та молоді до світу прекрасного (О. Коберник, В. Кузь, Ю. Руденко та ін.), форми і методи естетико-виховної роботи в системі корекційної та інклюзивної освіти (Ю. Бойчук, В. Бондар, А. Колупаєва, С. Миронова та ін.).

Окремі аспекти порушеної проблеми висвітлено в дисертаційних роботах учених, які аналізують питання формування у школярів естетичного ставлення до праці (Т. Єрахтіна, С. Єрмолаєва), формування позитивного ставлення учнів до праці (В. Марущак), формування потреби в красі праці в учнів профтехучилищ (Г. Дондюк), виховання морально-ціннісного ставлення до продуктивної праці у старшокласників (В. Бурдун), формування ставлення до праці як цінності у студентів вищих навчальних закладів (Г. Горбенко), виховання у студентів творчого ставлення до праці (Т. Гаппарова).

Результати науково-педагогічного пошуку вчених мають теоретичне і практичне значення, актуалізують зазначену проблему на рівні педагогічної свідомості, спонукають до подальшої наукової розвідки з метою естетизації освітньо-виховного процесу та його організації з урахування естетичних вимог. Водночас проблема формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці ще не була предметом окремого дослідження, не одержала

належного теоретичного обґрунтування та методичного забезпечення. Ураховуючи актуальність цієї проблеми, її недостатнє висвітлення у науково-педагогічній літературі, а також необхідність теоретичного осмислення та ефективного розв'язання в умовах вищої педагогічної освіти, була визначена тема дослідження – **«Формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження входить до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки і психології Херсонського національного технічного університету за напрямом «Педагогічні засади модернізації навчально-виховного процесу в середній та вищій школі» (державний реєстраційний номер 0110U001837), затверджена вченою радою Херсонського національного технічного університету (протокол № 6 від 01.03.2011 р.) та узгоджена у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 26.04.2011 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці.

Гіпотеза дослідження полягає у тому, що ефективність формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці може бути забезпечена за таких педагогічних умов: системний підхід до формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці; ознайомлення майбутніх дефектологів зі складниками естетики корекційно-педагогічної праці; оволодіння майбутніми дефектологами способами естетичної активності, необхідними для корекційно-педагогічної праці; набуття майбутніми дефектологами досвіду естетичного ставлення до корекційно-педагогічної праці.

Відповідно до мети і гіпотези визначено такі **задачі дослідження**:

1. На основі аналізу наукової літератури з'ясувати сутність та розробити структуру естетичного ставлення дефектолога до корекційно-педагогічної праці.
2. Визначити критерії, показники та рівні сформованості естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці.
3. Дослідити сучасний стан формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці.
4. Науково обґрунтувати й реалізувати педагогічні умови формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці та експериментальним шляхом підтвердити їхню ефективність.

Об'єкт дослідження – естетичне виховання майбутніх дефектологів у вищих педагогічних навчальних закладах.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці.

Для досягнення поставленої мети, розв'язання задач і перевірки гіпотези використано такі взаємопов'язані **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз наукової літератури, присвяченої з'ясуванню сутності та умов формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці, порівняння, узагальнення й систематизація відомостей, що характеризують можливості діагностування та оцінювання результативності стану сформованості досліджуваної

якості у студентів, а також організаційно-педагогічного забезпечення естетико-виховного процесу у ВНЗ; *емпіричні* – науково-педагогічні спостереження, анкетування, опитування, тестування студентів, експертне оцінювання результатів естетико-виховного процесу, аналіз існуючої теорії і практики формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці, педагогічний експеримент з вивчення і перевірки ефективності педагогічних умов, запропонованих для розв’язання досліджуваної проблеми; *статистичні* – збір та оброблення експериментальних даних для визначення динаміки рівнів сформованості естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Програмою педагогічного експерименту охоплено 240 майбутніх дефектологів та 38 викладачів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

– *уперше* обґрунтовано педагогічні умови формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці (системний підхід до формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці; ознайомлення майбутніх дефектологів зі складниками естетики корекційно-педагогічної праці; оволодіння майбутніми дефектологами способами естетичної активності, необхідними для корекційно-педагогічної праці; набуття майбутніми дефектологами досвіду естетичного ставлення до корекційно-педагогічної праці); визначено поняття «естетичне ставлення дефектолога до корекційно-педагогічної праці» (прагнення до ідеалу краси педагогічної взаємодії, досконалості умов праці, що досягається завдяки сформованості потреби забезпечити вищу доцільність, гармонію і цілісність розвитку дітей, які мають певні психофізичні дефекти); розроблено структуру естетичного ставлення дефектолога до корекційно-педагогічної праці, якою охоплено мотиваційний (прагнення до гармонійного та всебічного розвитку учнів, виправлення наявних психофізичних вад, удосконалення навчально-виховного процесу), емоційний (емоційна захопленість, емпатійність, відчуття міри, педагогічний такт, творча інтуїція) та вольовий (вияв комунікативної активності, артистизму, стилістичної виразності та технологічної ефективності) компоненти; визначено мотиваційно-ціннісний (інтерес, орієнтація та потреби в естетиці корекційно-педагогічної праці), інформаційно-когнітивний (наявність знань щодо формальних, змістових та функціональних аспектів естетики корекційно-педагогічної праці) та рефлексивно-діяльнісний (репродуктивна, продуктивна та креативна естетизація корекційно-педагогічної праці) критерії естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці;

– *уточнено* дефініцію «корекційно-педагогічна праця» (цілеспрямована система педагогічних впливів дефектолога на особистість дитини із психофізичними дефектами для їх виправлення і подальшої гармонізації її фізичної, психічної, інтелектуальної і творчої сфер з адекватним використанням та постійним збагаченням фонду ефективних корекційно-педагогічних форм, методів, засобів, прийомів і технологій);

– дістали подальший розвиток положення щодо організації виховного процесу з формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці на засадах системного підходу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні діагностичного інструментарію (анкети, тести, питальники, експертна оцінка) для виявлення рівнів сформованості естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці та в оновленні змісту і методики естетико-виховної роботи зі студентами-дефектологами.

Напрацьовані й апробовані на практиці основні положення та висновки дослідження можуть бути використані вченими-педагогами у процесі розроблення й упровадження на дефектологічних факультетах спецкурсів та факультативів, присвячених питанням естетики педагогічної праці; викладачами та кураторами академгруп під час організації естетико-виховної роботи зі студентами, організаторами позааудиторної, клубної та гурткової роботи з метою формування естетичної свідомості й розвитку естетичної активності майбутніх дефектологів.

Результати дослідження **впроваджено** у навчально-виховний процес ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (довідка № 1/3857 від 03.10.2013 р.), ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (довідка № 1922 від 25.09.2013 р.), Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (довідка № 3215/01-55/17 від 03.09.2013 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 1491 від 20.09.2013 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 1629/01 від 10.09.2013 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні і практичні результати наукового пошуку відображено в доповідях на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Соціально-гуманітарні вектори педагогіки вищої школи (Харків, 2011), «Управління в освіті» (Львів, 2011), «Vědecký ročník na přelomu tisyachate – 2012» (Прага, 2012), «Сучасні тенденції використання дидактичних ідей Яна Амоса Коменського» (Умань, 2012), «Духовно-нравственное развитие личности в контексте диалога культур» (Стерлитамак, 2013), «Новина та за напреднали наука» (Софія, 2013); *всеукраїнських* – «Організація виховної роботи з учнівською та студентською молоддю: досвід та перспективи» (Херсон, 2011), «Національна освіта і виховання молоді» (Херсон, 2011), «Наукова дискусія: теорія, практика, інновації» (Миколаїв, 2013), «Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів» (Умань, 2013), «Психолого-педагогічний супровід гармонійного розвитку дитини в умовах інклюзивної освіти» (Умань, 2013); *регіональній* – «Актуальні проблеми корекційної педагогіки» (Умань, 2013).

Основні положення та результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки і психології Херсонського національного технічного університету, кафедри корекційної педагогіки і психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (2009–2013).

Публікації. Основні положення і результати дослідження висвітлено у 14 одноосібних публікаціях, з яких у 8 опубліковані основні наукові результати дисертації, 6 – апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів,

висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (333 найменування, з них 8 іноземною мовою), 12 додатків на 34 сторінках. Повний обсяг роботи – 244 сторінки, з них – 178 сторінок основного тексту, який містить 12 таблиць та 13 рисунків, розміщених на 11 аркушах.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, ступінь розробленості порушеної проблеми, зв'язок із науковими програмами і темами науково-дослідної роботи; визначено мету, задачі, об'єкт, предмет та методи дослідження; сформульовано гіпотезу; охарактеризовано експериментальну базу дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; подано відомості про апробацію результатів, публікації, структуру й обсяг дисертації.

У **першому розділі** – *«Теоретичні засади формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці»* – з'ясовано сутність і значення естетичного ставлення людини до педагогічної праці; розроблено структуру, розкрито зміст і вияви естетичного ставлення дефектологів до корекційно-педагогічної праці.

Розкрито складність категорії естетичного ставлення людини до праці в соціокультурному, психологічному та педагогічному аспектах. Соціокультурний досвід минулого і сьогодення засвідчує широкі перспективи організації трудової діяльності за законами краси, гармонії, виразності, цілісності. Розвитку психічного потенціалу особистості щодо встановлення духовно-практичного зв'язку з прекрасним у праці сприяють такі вияви естетичної свідомості, як почуття, знання, погляди, уявлення, світогляд, смаки, орієнтації, ідеали тощо. У педагогічному контексті зазначена категорія характеризує можливості цілеспрямованого і послідовного розвитку цього духовно-функціонального утворення особистості, збагачення його змісту, форм та способів вияву, удосконалення структурних складників, пов'язаних зі встановленням відповідного зв'язку з прекрасним на емоційному, інтелектуальному та діяльнісному рівнях.

На підставі аналізу філософського, соціального, психологічного та педагогічного напрямів дослідження естетичного ставлення до педагогічної праці з'ясовано, що особистісну основу цього явища становить працелюбність, позитивні емоції естетичний ідеал праці (краса, доцільність і досконалість), а середовище підґрунтя – санітарно-гігієнічні, психофізіологічні й соціально-психологічні умови, технологічні засоби, способи й алгоритми для отримання якісної продукції та конструкторський, інженерний, архітектурний, художній, ергономічний і екологічний дизайн.

Аналіз сучасних наукових досліджень із проблеми естетичного виховання студентської молоді дав змогу зробити висновок, що сутність естетичного ставлення особистості до педагогічної праці становлять естетична свідомість, світогляд та емоційна сфера. Естетична свідомість педагога являє собою багатство його естетичного ставлення до праці, зокрема розуміння ним гармонії, досконалості, краси, ідеалу самого себе й учнів як працелюбних і позитивно налаштованих суб'єктів та середовища трудової діяльності. Естетичний світогляд – це система поглядів на прекрасне, що охоплює естетичні судження, ідеї про сутність і мету педагогічної

праці, інтерес до неї. Естетико-емоційна сфера охоплює розвинені почуття краси педагогічної дії, причетності до суб'єктів праці, любов до дітей. Своєрідно заломлюючись у специфічних виявах активності в царині конкретного фаху, означені характеристики мають велике значення для формування естетичних оцінок і ціннісних настанов щодо суб'єктів та об'єктів навчально-виховної взаємодії, а також середовища праці, що підвищує якість та ефективність професійної діяльності.

Аналіз наукових досліджень у галузі корекційної педагогіки (В. Бондар, І. Дмитрієва, В. Синьов, О. Федорова та ін.) дав змогу зазначити, що естетико-виховний процес має широкі можливості для реалізації соціально-педагогічної, діагностичної, консультаційної, корекційної та психотерапевтичної функцій трудової діяльності дефектолога з метою виправлення психофізичних дефектів учнів. З'ясовано, що естетичне ставлення дефектологів до корекційно-педагогічної праці передбачає вияв уваги до питань гармонійного розвитку учнів, зокрема їхнього мовлення, слуху, зору, опорно-рухового апарату, психічної та розумової активності; створення в учнівському колективі атмосфери довіри і поваги до особистості; ухвалення та реалізації педагогічних рішень, спрямованих на естетичну організацію навчально-виховного процесу. Це дало змогу уточнити поняття «корекційно-педагогічна праця», як цілеспрямованої системи педагогічних впливів дефектолога на особистість дитини із психофізичними дефектами для їх виправлення, подальшої гармонізації її фізичної, психічної, інтелектуальної і творчої сфер з адекватним використанням та постійним збагаченням фонду ефективних корекційно-педагогічних форм, методів, засобів, прийомів і технологій.

Грунтуючись на системному підході до дослідження трудових процесів та їх результатів, наукових положеннях щодо естетичного змісту перебігу педагогічної праці, спілкування, індивідуального трудового стилю та особистісних якостей дефектолога, визначено поняття «естетичне ставлення дефектолога до корекційно-педагогічної праці» як його прагнення до ідеалу краси педагогічної взаємодії, досконалості умов праці, що досягається завдяки сформованості потреби забезпечити вищу доцільність, гармонію і цілісність розвитку дітей, які мають певні психофізичні дефекти.

Розроблено структуру естетичного ставлення дефектологів до корекційно-педагогічної праці, що складається з кількох компонентів. Спираючись на мотиваційний складник естетичного ставлення, вони виявляють прагнення до гармонійного та всебічного розвитку учнів, виправлення наявних психофізичних вад, удосконалення навчально-виховного процесу. Емоційний компонент є основою їхньої емоційної захопленості, емпатійності, відчуття міри, педагогічного такту, творчої інтуїції. Вольовий складник естетичного ставлення до корекційно-педагогічної праці передбачає вияв дефектологами комунікативної активності, артистизму, стилістичної виразності та технологічної ефективності. У своїй єдності вони зумовлюють психокорекційну, оздоровчу та соматотерапевтичну трудову активність дефектолога.

Аналіз наукових засад психології праці дав змогу визначити й обґрунтувати такі чинники естетичного ставлення дефектолога до корекційно-педагогічної праці, як наявність ідеального образу об'єкта праці (перцептивний, когнітивний,

комунікативний), естетичних засобів її організації (динаміка, темп, ритм) та виразності корекційного впливу (артистична, ігрова, естетотерапевтична).

У другому розділі – «Сучасний стан та особливості формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці» – визначено критерії, показники та рівні сформованості естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці; проаналізовано сучасну теорію і практику формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці.

Зазначено, що естетичне ставлення дефектологів до корекційно-педагогічної праці детерміноване певним чином і тому має залежність не лише від внутрішніх, але й зовнішніх чинників, які супроводжують цей процес, впливають на його зміст, функціонування, способи самоорганізації. У системі сучасної освітньо-виховної практики майбутні дефектологи набувають певних знань, понять, уявлень про естетичну цінність та виразність корекційно-педагогічної праці, привчаються до використання естетико-виховних можливостей указанного процесу.

З метою діагностики стану сформованості естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці визначено відповідні критерії та показники. *Мотиваційно-ціннісний критерій* дає змогу схарактеризувати естетичне ставлення до корекційно-педагогічної праці з урахуванням того, настільки є цікавими, важливими й актуальними для майбутніх дефектологів питання естетики їхньої професійної діяльності. *Інформаційно-когнітивний критерій* спрямований на те, щоб оцінити стан інформованості майбутніх дефектологів щодо естетичного змісту їхньої корекційно-педагогічної діяльності. *Рефлексивно-діяльнісний критерій* покликаний з'ясувати характер естетизації майбутніми дефектологами корекційно-педагогічної праці.

За результатами констатувального експерименту з'ясовано, що найбільшу кількість (58,3 %) з числа досліджуваних становили студенти-дефектологи, які мали *низький рівень* сформованості естетичного ставлення до корекційно-педагогічної праці і відповідали таким показникам, як епізодичний інтерес до питань естетики праці дефектологи, наявність знань про формальні аспекти естетики педагогічних дій, репродуктивна участь в естетизації корекційно-педагогічного процесу. Близько 32,5 % майбутніх дефектологів, залучених до констатувального експерименту, засвідчили *середній рівень* сформованості естетичного ставлення до корекційно-педагогічної праці. Вони відповідали таким показникам, як орієнтація на естетичні цінності праці дефектолога, наявність знань про змістові аспекти естетики праці, продуктивна участь в естетизації корекційно-педагогічного процесу. І лише незначна частина (9,2 %) з числа досліджуваних студентів-дефектологів відзначилася *високим рівнем* сформованості естетичного ставлення до корекційно-педагогічної праці. Для них характерними були такі показники, як: свідомо потреба у вирішенні питань естетики праці дефектолога, наявність знань про функціональні аспекти естетики корекційно-педагогічної праці, креативна участь в естетизації корекційно-педагогічного процесу.

Вивчено наукові праці із проблеми естетичного напряму виховання у вищій школі (Л. Белова, В. Бутенко, О. Вознюк, І. Зязюн, А. Федь та ін.), на підставі чого виокремлено такі її функції з формування естетичного ставлення майбутніх

дефектологів до корекційно-педагогічної праці: мотиваційно-ціннісну – спонукання студентів до побудови ієрархії мотивів у засвоєнні естетичних цінностей праці для розвитку їхніх духовних і морально-естетичних якостей; інформаційно-пізнавальну – надання студентам значущої інформації й знань про естетику корекційно-педагогічної праці, збагачення їхнього досвіду щодо створення певного запасу естетичних вражень; нормативно-праксеологічну – регулювання поведінки студентів із дотриманням естетичних норм педагогічної взаємодії, спрямованої на імітацію професійного контексту естетики корекційно-педагогічної праці.

У процесі науково-педагогічного пошуку проаналізовано ефективність формування естетичного ставлення студентів-дефектологів до корекційно-педагогічної праці й з'ясовано питання організації естетико-виховного процесу у вищій школі, які ще не знайшли належного теоретичного і методичного забезпечення. У дисертації зазначено, що формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці має значні резерви щодо спонукання студентів до освоєння естетичних цінностей корекційно-педагогічної праці, надання їм необхідних знань, понять та уявлень про естетичний зміст та організацію корекційно-педагогічного процесу, вплив на їхню поведінку з метою дотримання ними естетичних вимог щодо педагогічної взаємодії з учнями.

Опитування студентів щодо вивчення естетики корекційно-педагогічної праці та методів формування естетичного ставлення до неї засвідчило, що майже 69,1 % респондентів наголосили на наявних резервах та перспективах цієї роботи. Анкетування викладачів фахових дисциплін дало змогу виявити мотиваційно-ціннісні (нереалізованість особистісного й аксіологічного підходів та принципів), інформаційно-змістові (брак програмно-цільового забезпечення, нерозробленість теоретичної бази) та організаційно-педагогічні (непідготовленість викладачів та обмежене використання належних форм і методів) причини неефективності естетико-виховного процесу у вищих педагогічних навчальних закладах.

У **третьому розділі – «Педагогічні умови формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці»** – обґрунтовано педагогічні умови формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці; розроблено зміст та організацію проведення формувального експерименту, проаналізовано його результати та перевірено ефективність дослідно-експериментальної роботи.

Зазначено, що на результативність формування естетичного ставлення студентів-дефектологів до корекційно-педагогічної праці можуть впливати цінності художньої культури, практика естетичної підготовки і самоосвіти. Перебіг означеного процесу має бути системним, ефективним та послідовним, на забезпечення чого спрямована вища педагогічна освіта. Тому в дисертації обґрунтовано педагогічні умови, які передбачають ефективне виконання поставленого завдання (рис. 1).

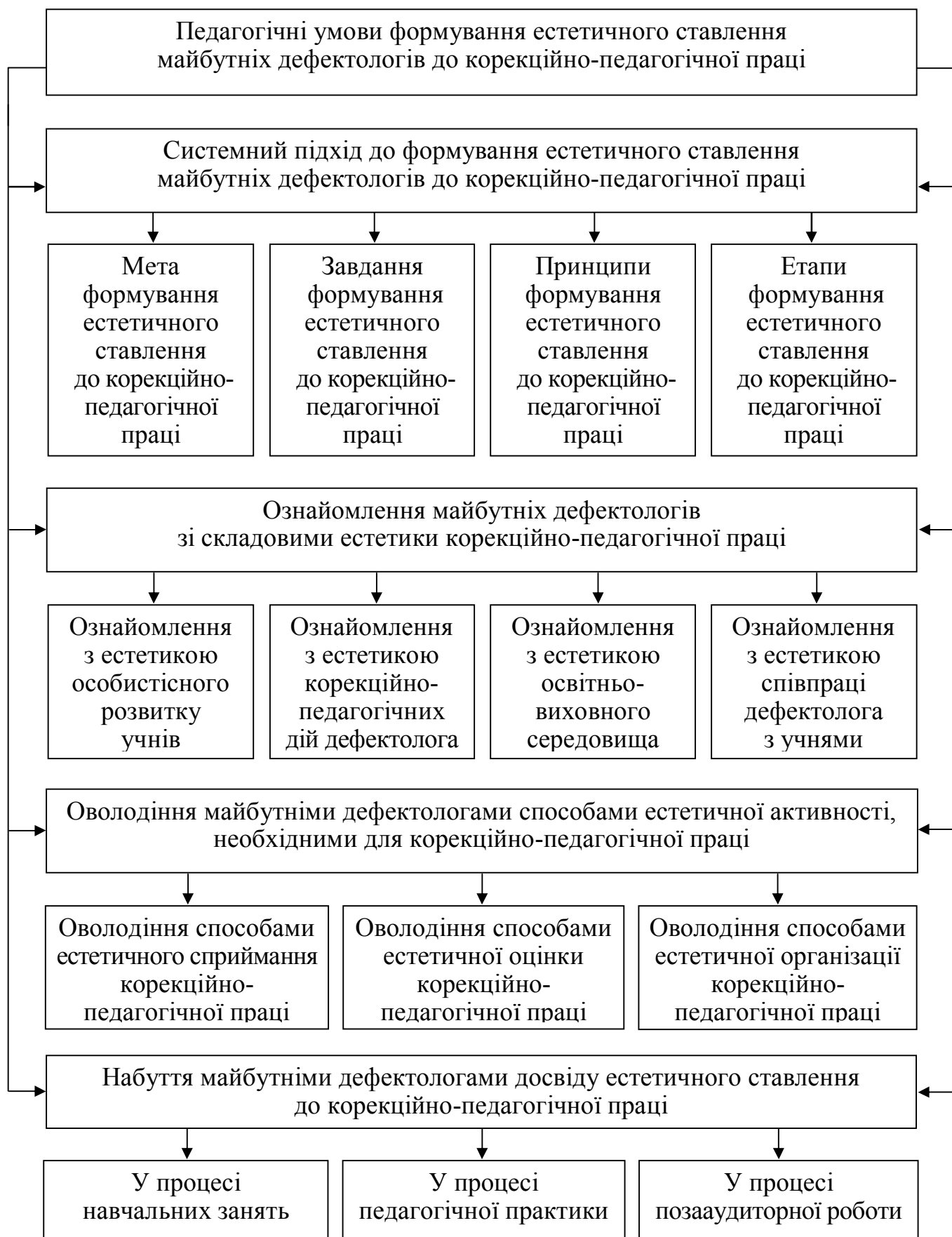

Рис. 1. Педагогічні умови формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці

У дисертації аргументована доцільність впровадження *системного підходу до формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці*, який передбачає визначення мети, завдань, принципів та етапності. Мета вказаного процесу полягає у самоорганізації духовно-практичного зв'язку студентів з естетичними цінностями корекційно-педагогічної праці. Для цього вища педагогічна школа покликана спрямовувати зусилля на виконання таких завдань, як: актуалізація питань естетичного ставлення до корекційно-педагогічної праці у студентів-дефектологів; збагачення естетичних знань, понять та уявлень майбутніх дефектологів про корекційно-педагогічний процес та умови його здійснення; залучення майбутніх дефектологів до сучасної практики естетичної організації корекційно-педагогічного впливу на учнів; використання наявних можливостей вищої педагогічної освіти у формуванні естетичного ставлення студентів-дефектологів до корекційно-педагогічної праці.

Системний підхід до формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці передбачає дотримання таких принципів, як: програмно-цільове спрямування естетико-виховного впливу; послідовність вирішення вказаної проблеми в системі вищої педагогічної школи; неперервність набуття студентами естетичного досвіду; динамізм у нарощуванні естетичних сил і можливостей особистості; активність студентів у процесі освоєння дійсності; детермінізм розвитку естетичного ставлення зовнішніми і внутрішніми чинниками; саморегуляція духовно-практичного зв'язку майбутніх дефектологів з проявами прекрасного в корекційно-педагогічній праці. Указаний процес охоплює кілька етапів: цільовий (пов'язаний з усвідомленням викладачами вищої педагогічної школи мети, завдань, принципів та етапів формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці), процесуально-змістовий (передбачає реалізацію змістового та процесуального складників вказаного процесу), діагностичний (присвячений використанню критеріїв та показників з метою визначення рівнів сформованості естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці).

Успішне формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці можливе за умови їх *ознайомлення з естетикою корекційно-педагогічної праці*. Цьому можуть сприяти освітньо-виховні заходи у вищій педагогічній школі, які створюють відповідні можливості для усвідомлення студентами-дефектологами таких питань, як: естетика особистісного (фізичного, психічного, соціального, духовного) розвитку учнів з психофізичними вадами; естетика педагогічних (навчальних, виховних, корекційних, організаційних, комунікативних) дій дефектолога; естетика освітньо-виховного (природного, предметного, соціального, художнього) середовища; естетика співпраці (колективної, групової, індивідуальної) дефектолога з учнями.

До педагогічних умов формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці віднесено *оволодіння ними способами естетичної активності, необхідними для корекційно-педагогічної*

праці. Це передбачає організацію і проведення низки естетико-виховних заходів, у межах яких студенти-дефектологи мають змогу привчатися до естетичного сприймання, оцінювання та організації корекційно-педагогічного процесу в школі.

Серед обґрунтованих педагогічних умов заслуговує на увагу *набуття майбутніми дефектологами досвіду естетичного ставлення до корекційно-педагогічної праці*. Для вирішення цього питання виявляється доцільним використання естетико-виховного потенціалу навчальних занять, педагогічної практики, а також позааудиторної роботи у системі вищої педагогічної освіти. З цією метою запропоновано для впровадження на відповідних факультетах естетико-виховні заходи, пов'язані з вивченням, узагальненням, поширенням та використанням досвіду, який характеризує можливості естетизації корекційно-педагогічного процесу в школі.

Експериментальна робота була спрямована на перевірку ефективності педагогічних умов формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці й охоплювала кілька етапів.

На *першому етапі* формувального експерименту здійснено викладачів вищої школи, організаторів естетико-виховного процесу ознайомлено з програмою експериментальної роботи, змістом, формами та методами формування у студентів-дефектологів естетичного ставлення до корекційно-педагогічної праці, внесено зміни та доповнення до навчальних дисциплін, педагогічної практики та виховної роботи зі студентами.

На *другому етапі* формувального експерименту проведено естетико-виховні заходи для ознайомлення студентів-дефектологів зі складниками естетики корекційно-педагогічної праці, а також оволодіння ними відповідними способами естетичної активності, пов'язаними зі сприйманням, оцінкою та організацією корекційно-педагогічної праці за законами краси, виразності, гармонії та цілісності.

Естетико-виховна робота мала декілька напрямів. У ході реалізації просвітницького напрямку студенти знайомилися з естетикою корекційно-педагогічної праці, набували необхідних знань, понять та уявлень про естетику особистісного розвитку дітей, педагогічних дій дефектолога, навчально-виховного середовища, співпраці з учнями. Для цього проведено лекцію-візуалізацію й розглянуто проблеми естетичної сутності та структури корекційно-педагогічної праці дефектолога; лекцію-бесіду, під час якої розкрито питання типології естетичних засобів корекційно-педагогічної праці дефектолога; відеолекцію, де продемонстровано і прокоментовано різні естетотерапевтичні технології; екскурсію до спеціального корекційного навчального закладу, у процесі якої майбутніх дефектологів ознайомлено із його естетичним середовищем.

У межах прикладного напрямку майбутнім дефектологам розкрито питання організаційного змісту, наведено приклади діяльності досвідчених педагогів-дефектологів та використання ними естетичних цінностей з метою підвищення ефективності корекційно-педагогічного процесу. У межах цього організовано і проведено такі виховні заходи, як: конференція із проблемного обговорення

естетичних засад організації корекційно-педагогічної праці дефектолога; зустріч із дефектологами-практиками, які поділилися досвідом естетичної роботи у школі; круглий стіл, під час якого обговорено найважливіші проблеми естетичної організації корекційно-педагогічної праці дефектолога; малюнкове тестування для з'ясування особливостей естетичного ставлення студентів до дітей із психофізичними вадами.

Рефлексивний напрям естетико-виховного впливу передбачав участь студентів в естетизації корекційно-педагогічної праці шляхом її естетичного сприймання, оцінювання, інтерпретації та виконання вправ, пов'язаних із привнесенням естетичних елементів у процес взаємодії з учнями. Студентів було залучено до естетичної оцінки професійних якостей дефектолога у формі текстових завдань щодо інтерпретації окремих висловлювань із цього приводу відомих педагогів; участі у тренінгу для самоідентифікації з естетичним взірцем особистості фахівця-дефектолога; виконання комплексних завдань виробничої практики та участі в роботі вечірнього естетотерапевтичного клубу під час її проходження; святкування «Дня дефектолога», у ході якого організовано виставку стіннівок і концерт.

На *третьому етапі* формувального експерименту на основі збору, статистичної обробки, аналізу та інтерпретації результатів експериментальної роботи здійснено порівняння даних, отриманих у контрольній та експериментальній групах; визначено динаміку рівнів сформованості естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці; охарактеризовано ефективність педагогічних умов, запропонованих для досягнення мети дослідження (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка рівнів сформованості естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці

Педагогічний експеримент	Експериментальна група						Контрольна група					
	Рівні сформованості естетичного ставлення						Рівні сформованості естетичного ставлення					
	Високий		Середній		Низький		Високий		Середній		Низький	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Констатувальний	11	9,2	39	32,5	70	58,3	13	10,8	36	30,1	71	59,2
Формувальний	40	33,3	53	44,2	27	22,5	16	13,3	41	34,2	63	52,5
Різниця	+29	+24,1	+14	+11,7	-43	-35,8	+3	+2,5	+5	+4,2	-8	-6,7

За даними формувального експерименту високий рівень сформованості естетичного ставлення до корекційно-педагогічної праці зафіксовано у 33,3 % студентів ЕГ, що на 24,1 % більше, ніж на етапі констатації, а в студентів КГ – лише на 2,5 %. Позитивні зміни помітні і в групі студентів-дефектологів, яким властивий середній рівень сформованості такого ставлення. Так, у КГ динаміка була майже непомітною (з 30,1 % до 34,2 %), а в ЕГ цей показник мав значний приріст – від 32,5 % до 44,2 %. Кількість студентів із низьким рівнем

сформованості означеної якості в обох групах зменшилася: в експериментальній групі – істотно (на 35,8 %); у контрольній – несуттєво (на 6,7 %).

Результати педагогічного експерименту дали змогу констатувати, що у формуванні естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці відбулися суттєві зміни. Вони були характерні для експериментальної групи, у якій переважна більшість студентів (77,5 %) відповідала параметрам високого і середнього рівнів і показала значно кращі результати у порівнянні з тим, які мали місце у контрольній групі. Позитивна динаміка рівнів сформованості естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці підтвердила ефективність запропонованих педагогічних умов. Про це свідчать результати відповідних статистичних обчислень за методикою χ^2 -критерію, цифрове вираження якого 89,32 значно більше за табличне значення 5,99 з $m - 1 = 2$ ступенів свободи при вірогідності допущеної похибки менше, ніж 0,05.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та практичне розв'язання наукового завдання з формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці, що виявляється в обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов забезпечення ефективності цього процесу. Результати науково-педагогічного дослідження дають підстави сформулювати такі висновки:

1. На основі аналізу наукової літератури з'ясовано, що в системі духовно-практичного зв'язку людини зі світом прекрасного особливе місце посідає естетичне ставлення до праці у різних галузях науки, освіти, культури і виробництва. Водночас посилюється увага до естетики праці вчителя, естетизації освітньо-виховної практики, збагачення естетичного досвіду педагогів. Зазначено, що естетичне ставлення до педагогічної праці формується на особистісній (працелюбність, позитивні емоції, естетичний ідеал) та середовищній основах (умови, технології, дизайн).

Формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці розглядається як педагогічна проблема, що має бути теоретично осмислена і практично вирішена. Цьому сприяє визначення базових категорій дослідження. Це – естетична свідомість (розуміння педагогом гармонії, досконалості, краси, ідеалу самого себе й учнів), світогляд (естетичні судження, ідеї про сутність і мету педагогічної праці, інтерес до неї) та емоційна сфера (розвинені почуття краси педагогічної дії, причетності до суб'єктів праці, любов до дітей). У царині конкретного фаху, вони мають велике значення для формування естетичного ставлення до учасників навчально-виховної взаємодії, а також середовища праці, підвищують якість та ефективність професійної діяльності.

Уточнено дефініцію «корекційно-педагогічна праця» як цілеспрямованої системи педагогічних впливів дефектолога на особистість дитини із психофізичними дефектами для їх виправлення та подальшої гармонізації її фізичної, психічної, інтелектуальної і творчої сфер з адекватним використанням

та постійним збагаченням фонду ефективних корекційно-педагогічних форм, методів, засобів, прийомів і технологій.

Визначено сутність поняття *«естетичне ставлення дефектолога до корекційно-педагогічної праці»* як його прагнення до ідеалу краси педагогічної взаємодії, досконалості умов праці, що досягається завдяки сформованості потреби забезпечити вищу доцільність, гармонію і цілісність розвитку дітей, які мають певні психофізичні дефекти (за нозологіями).

Розроблено структуру естетичного ставлення дефектолога до корекційно-педагогічної праці, що складається з мотиваційного (прагнення до гармонійного та всебічного розвитку учнів, виправлення наявних психофізичних вад, удосконалення навчально-виховного процесу), емоційного (емоційна захопленість, емпатійність, відчуття міри, педагогічний такт, творча інтуїція) та волевого (комунікативна активність, артистизм, стилістична виразність і технологічна ефективність) компонентів, що у своїй єдності зумовлюють психокорекційну, оздоровчу та соматотерапевтичну трудову активність дефектолога.

2. Визначено критерії та показники, необхідні для діагностики стану сформованості естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці: мотиваційно-ціннісний – інтерес, орієнтація та потреби в естетиці корекційно-педагогічної праці; інформаційно-когнітивний – наявність знань щодо формальних, змістових та функціональних аспектів естетики корекційно-педагогічної праці; рефлексивно-діяльнісний – репродуктивна, продуктивна та креативна естетизація корекційно-педагогічної праці.

На основі визначених критеріїв та показників схарактеризовано рівні (високий, середній, низький) сформованості естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці. Зазначено, що значна кількість (58,3 %) студентів-дефектологів мала низький рівень сформованості естетичного ставлення до корекційно-педагогічної праці.

3. Досліджено сучасний стан формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці й установлено, що вища педагогічна школа має значні резерви щодо спонукання студентів до освоєння естетичних цінностей корекційно-педагогічної праці, надання їм необхідних знань, понять та уявлень про естетичний зміст та організацію корекційно-педагогічного процесу, впливу на їхню поведінку з метою дотримання ними естетичних вимог щодо педагогічної взаємодії з учнями. З'ясовано мотиваційно-ціннісні (нереалізованість особистісного й аксіологічного підходів та принципів), інформаційно-змістові (брак програмно-цільового забезпечення, нерозробленість теоретичної бази) та організаційно-педагогічні (непідготовленість викладачів та обмежене використання належних форм і методів) причини неефективності естетико-виховного процесу у вищих педагогічних навчальних закладах.

Розкрито зміст мотиваційно-ціннісної (спонукання студентів до побудови ієрархії мотивів у засвоєнні естетичних цінностей праці для розвитку їхніх духовних і морально-естетичних якостей), інформаційно-пізнавальної (озброєння студентів значущою інформацією, знаннями про естетику праці, збагачення їхнього досвіду щодо створення певного запасу естетичних вражень) та

нормативно-праксеологічної (регулювання поведінки студентів із дотриманням естетичних норм педагогічної взаємодії, спрямованої на імітацію професійного контексту естетики праці) функцій вищої педагогічної освіти у формуванні естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці.

4. Науково обґрунтовано педагогічні умови формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці: системний підхід до формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці; ознайомлення майбутніх дефектологів зі складниками естетики корекційно-педагогічної праці; оволодіння майбутніми дефектологами способами естетичної активності, необхідними для корекційно-педагогічної праці; набуття майбутніми дефектологами досвіду естетичного ставлення до корекційно-педагогічної праці.

Окреслені умови реалізовано поетапно. На *першому етапі* викладачів вищої школи, організаторів естетико-виховного процесу ознайомлено з програмою експериментальної роботи, змістом, формами та методами формування у студентів-дефектологів естетичного ставлення до корекційно-педагогічної праці, внесено зміни та доповнення до навчальних дисциплін, педагогічної практики та виховної роботи зі студентами. На *другому етапі* проведено естетико-виховні заходи, завдяки чому студенти-дефектологи засвоїли складники естетики корекційно-педагогічної праці, оволоділи відповідними способами естетичної активності, пов'язаними зі сприйманням, оцінкою та організацією корекційно-педагогічної праці за законами краси, виразності, гармонії та цілісності. На *третьому етапі* експериментальним шляхом перевірено ефективність педагогічних умов і доведено, що вони позитивно впливають на результативність процесу формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці. Про це свідчать порівняльні дані констатувального та підсумкового зрізів, згідно з якими підвищити рівень сформованості естетичного ставлення до корекційно-педагогічної праці вдалося значно більшій кількості студентів експериментальної, ніж контрольної груп.

Автором дослідження розроблено й упроваджено у навчально-виховний процес вищих навчальних закладів програмно-методичні матеріали з формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці.

Дослідження не вичерпує вказану проблему і передбачає подальший науково-педагогічний пошук у напрямі обґрунтування й реалізації педагогічних умов ефективного формування системи естетичних цінностей студентів-дефектологів у навчально-виховному процесі вищої школи і в самоосвітній діяльності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні результати дисертації

1. Білан В. А. Категорія «естетичне ставлення» до праці як психолого-педагогічна проблема / В. А. Білан // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [гол. ред. : М. Т. Мартинюк]. – Умань : ПП Жовтий, 2011. – Ч. 2. – С. 8–17.

2. Білан В. А. Критерії, показники та рівні естетичного ставлення майбутнього дефектолога до корекційно-педагогічної праці / В. А. Білан // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [гол. ред. : М. Т. Мартинюк]. – Умань : ПП Жовтий, 2011. – Ч. 2. – С. 19–27.

3. Білан В. А. Сутність функцій вищої педагогічної освіти у формуванні естетичного ставлення студентів до праці / В. А. Білан // Вища освіта України. – Дод. 2 до № 3. – 2011. – С. 21–27.

4. Білан В. А. До питання сутності та структури естетичного ставлення до праці / В. А. Білан // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології : збірник наукових праць Херсонського національного технічного університету. – Херсон : Вид-во ХНТУ, 2012. – Вип. 1. – С. 240–243.

5. Білан В. А. Роль та функції вищої педагогічної освіти у формуванні естетичного ставлення студентів до праці / В. А. Білан // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка : зб. наук. праць. Серія : Педагогічні науки / [ред. кол. : О. І. Курок (відп. ред.) та ін.]. – Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2012. – Вип. 20. – С. 25–29.

6. Білан В. А. Естетичні вияви корекційно-педагогічної праці дефектолога / В. А. Білан // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.)]. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2013. – Вип. 45. – С. 101–106.

7. Белан В. А. Влияние эстетических средств коррекционно-педагогического труда дефектолога на духовное, физическое и психическое развитие детей с особенными образовательными потребностями / В. А. Белан // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. – Курск : ООО «Призма», 2013. – № 9. – С. 206–209.

8. Белан В. А. Эстетическая сущность труда дефектолога / В. А. Белан // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия : Педагогика, психология. – Тольятти : Тольяттинский гос. ун-т, 2013. – № 3. – С. 33–35.

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Білан В. А. До проблеми формування естетичного ставлення студентів вищих педагогічних закладів до праці / В. А. Білан // Управління в освіті : зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 14–16 квітня 2011 р.). – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2011. – С. 29–30.

10. Білан В. А. Естетичне ставлення майбутніх педагогів до обраного фаху / В. А. Білан // Соціально-гуманітарні вектори педагогіки вищої школи : зб.

матеріалів III Міжнар. наук. конф. (Харків, 13–14 травня 2011 р.). – Х. : Міськдрук, 2011. – С. 263–265.

11. Білан В. А. Роль та функції вищої педагогічної освіти у формуванні естетичного ставлення студентів до праці / В. А. Білан // Aktualne problemy nowoczesnych nauk – 2012 : materialy VII Miedzynarodowej naukowo-pratycznej konferencji po sekcjach : Pedagogiczne nauki (Prahа, 07–15 czerwca 2012 r.). – Prahа : Publishing House «Education and Science». – S. 40–47.

12. Белан В. А. Роль эстетических средств труда дефектолога в духовном, физическом и психологическом развитии личности аномального ребенка // Духовно-нравственное воспитание молодежи в условиях глобализации современного общества : сб. материалов междунар. очно-заочной науч.-практ. конф. : в 2-х кн. (Стерлитамак, 30 марта 2013 г.). – Стерлитамак : Стерлитамакский филиал Башкирского гос. Ун-та, 2013. – Кн. 1. – С. 238–244.

13. Білан В. А. Гра як один із естетичних засобів корекційно-педагогічної праці дефектолога / В. А. Білан // Новината за напреднали наука : материали за IX Междунар. науч.-практ. конф. (София, 17–25 май, 2013 г.). – София : ООД «Бял ГРАД-БГ». – Т. 22. – С. 50–52.

14. Білан В. А. До проблеми естетичних засобів корекційно-педагогічної праці дефектолога / В. А. Білан // Наукова дискусія : теорія, практика, інновації : материали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Миколаїв, 29–30 серпня 2013 р.). – Миколаїв : Всеукраїнське громадське партнерство «Нова Освіта», 2013. – С. 78–81.

АНОТАЦІЇ

Білан В. А. Формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – Умань, 2014.

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та практичне розв’язання наукового завдання з формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці.

З’ясовано сутність та розроблено структуру естетичного ставлення дефектолога до корекційно-педагогічної праці. Визначено критерії, показники та визначено рівні сформованості естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці. Досліджено сучасний стан та особливості формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці.

Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність таких педагогічних умов формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці, як: системний підхід до формування естетичного ставлення майбутніх дефектологів до корекційно-педагогічної праці; ознайомлення майбутніх дефектологів зі складниками естетики корекційно-педагогічної праці; оволодіння майбутніми дефектологами

способами естетичної активності, необхідними для корекційно-педагогічної праці; набуття майбутніми дефектологами досвіду естетичного ставлення до корекційно-педагогічної праці.

Ключові слова: формування, естетичне ставлення, майбутній дефектолог, корекційно-педагогічна праця, естетичне ставлення до корекційно-педагогічної праці, педагогічні умови.

Белан В. А. Формирование эстетического отношения будущих дефектологов к коррекционно-педагогическому труду. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины. – Умань, 2014.

В диссертации выяснено, что в системе духовно-практической связи человека с миром прекрасного особое место занимает эстетическое отношение к труду в различных отраслях науки, образования, культуры и производства. В то же время усиливается внимание к эстетике труда учителя, эстетизации образовательно-воспитательной практики, обогащения эстетического опыта педагогов. Определено, что эстетическое отношение к педагогическому труду формируется на личностной (трудолюбие, позитивные эмоции, эстетический идеал) и средовой (условия, технологии, дизайн) основах.

В исследовании формирование эстетического отношения будущих дефектологов к коррекционно-педагогическому труду рассматривается как педагогическая проблема, которая предусматривает теоретическое осмысление и практическое решение. Этому способствует определение таких базовых категорий исследования, как эстетическое сознание, мировоззрение и эмоциональная сфера. В области конкретной специальности они имеют большое значение для формирования эстетического отношения к участникам учебно-воспитательного взаимодействия, а также среде труда, повышают качество и эффективность профессиональной деятельности.

Раскрыто содержание понятия «коррекционно-педагогический труд» как целеустремленной работы дефектолога по исправлению дефектов у детей. Уточнена сущность эстетического отношения дефектолога к коррекционно-педагогическому труду как его стремление к идеалу красоты педагогического взаимодействия, совершенству условий профессиональной деятельности, которые достигаются благодаря сформированной потребности обеспечить гармоническое развитие детей, имеющих определенные психофизические дефекты. Разработана структура этого явления, которая состоит из мотивационного, эмоционального и волевого компонентов. В своем единстве они определяют психокоррекционную, оздоровительную и соматотерапевтическую трудовую активность дефектолога.

Определены критерии и показатели, необходимые для диагностики состояния сформированности эстетического отношения будущих дефектологов к коррекционно-педагогическому труду. Мотивационно-ценностный критерий

предусматривает показатели проявления интереса, ориентации и потребности в эстетике коррекционно-педагогического труда. Информационно-когнитивный критерий охватывает параметры оценки состояния информированности и наличия знаний будущих дефектологов по эстетике коррекционно-педагогического труда. Рефлексивно-деятельностный критерий связан с такими показателями, как репродуктивная, продуктивная и креативная эстетизация коррекционно-педагогического труда. На основании этих критериев и показателей выявлены уровни (высокий, средний, низкий) сформированности эстетического отношения будущих дефектологов к коррекционно-педагогическому труду. Результаты констатирующего эксперимента свидетельствуют, что у большинства студентов обнаружен низкий уровень исследуемого качества.

Исследовано современное состояние формирования эстетического отношения будущих дефектологов к коррекционно-педагогическому труду и установлено, что высшая педагогическая школа имеет значительные резервы относительно побуждения студентов к освоению эстетических ценностей коррекционно-педагогического труда, предоставления им необходимых знаний, понятий и представлений об эстетическом содержании и организации коррекционно-педагогического процесса, влияния на их поведение с целью соблюдения ими эстетических требований в процессе педагогического взаимодействия с учащимися. Выявлены мотивационно-ценностные, информационно-смысловые и организационно-педагогические причины неэффективности эстетико-воспитательного процесса в высших педагогических учебных заведениях. Раскрыто содержание мотивационно-ценностной, информационно-познавательной и нормативно-праксеологической функций высшего педагогического образования в формировании эстетического отношения будущих дефектологов к коррекционно-педагогическому труду.

Теоретически обоснованы такие педагогические условия формирования эстетического отношения будущих дефектологов к коррекционно-педагогическому труду, как системный подход к формированию эстетического отношения будущих дефектологов к коррекционно-педагогическому труду; ознакомление будущих дефектологов с составляющими частями эстетики коррекционно-педагогического труда; овладение будущими дефектологами способами эстетической активности, необходимыми для коррекционно-педагогического труда; приобретение будущими дефектологами опыта эстетического отношения будущих дефектологов к коррекционно-педагогическому труду. Экспериментальным путем проверена эффективность поэтапной реализации этих условий и доказано, что они положительно влияют на результативность процесса формирования эстетического отношения будущих дефектологов к коррекционно-педагогическому труду. Об этом свидетельствуют сравнительные данные констатирующего и итогового срезов, согласно которым повысить уровень его сформированности удалось значительно большему количеству студентов экспериментальной, чем контрольной групп.

Автором исследования разработаны и внедрены в учебно-воспитательный

процесс высших учебных заведений программно-методические материалы по формированию эстетического отношения будущих дефектологов к коррекционно-педагогическому труду.

Ключевые слова: формирование, эстетическое отношение, будущий дефектолог, коррекционно-педагогический труд, эстетическое отношение к коррекционно-педагогическому труду, педагогические условия.

Bilan V. A. Formation of aesthetic attitudes of future pathologists to correctional and educational work. – On the right of manuscript.

The dissertation is aimed for obtaining the scientific degree of the Candidate of Pedagogical Science on specialty 13.00.07 – Theory and Methods of Education. – Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna. – Uman, 2014.

This dissertation work is devoted to the actual problem of modern pedagogical theory and practice of formation of the aesthetic attitude of future pathologists to correctional and educational work.

The essence, importance is defined and structure of an aesthetic attitude of pathologists to correctional and educational work is worked out. The criteria, indices and levels of development of an aesthetic attitude of pathologists to correctional and educational work. The modern conditions and features of formation of the aesthetic attitude to corrective and pedagogical work are researched.

The efficiency of such pedagogical conditions of formation in future pathologists of aesthetic attitude to corrective and pedagogical work as: system approach to formation of the aesthetic attitude to corrective and pedagogical work; the familiarization of future pathologists with components of aesthetic of corrective and pedagogical work; mastering by future pathologists methods of aesthetic activity necessary for corrective and pedagogical work; obtaining by future pathologists experience of aesthetic attitude to corrective and pedagogical work in process of educational activities, pedagogical practice and extracurricular work are theoretically grounded and experimentally proved.

Key words: formation, aesthetic attitude, future pathologists, corrective and pedagogical work, aesthetic attitudes and educational work, teaching conditions.